

FORORD

Da Tarald Ueland, forlagssjef i Sambåndet Forlag, midtveis i 2009 spurte meg om jeg hadde planer om å følge opp Jesus-boka *Som en av oss*, ble jeg både overrasket og oppmuntret. Men først var jeg noe avventende. En ny bok etter samme «lest» måtte ligge litt lenger fram i tid, tenkte jeg. Dessuten opplevde jeg at *Som en av oss* – som kom ut høsten 2008 – sto støtt på egne bein og ikke trengte noen oppfølger.

Men etter en stund ble det vekket til live et ønske om å skrive mer utførlig om personene rundt mannen fra Nasaret. Den skulle handle om menneskers møter med Jesus og hva det gjorde med dem. Dette blir derfor ingen direkte oppfølging av *Som en av oss*, men en slags videreføring av tematikken der. I stedet for å tegne ulike bilder av Jesus, så er denne boka viet dem som var i kretsen rundt ham. Derfor har den fått tittelen *Som en av hans*.

Med ord og bilder prøver jeg og illustratør Elisabet Holmgard Pedersen å tegne skisser av noen av de menneskene som fikk sine liv radikalt forandret i møte med mannen fra Nasaret. Flere av dem ble med i hans følge og ble etter hvert hans disipler, mens andre tilsynelatende bare var «innom» Jesus en kort stund, kanskje bare en dag eller mindre. Men de fortsatte alle livsvandringen som forandrede og forvandlede mennesker. Derfor har jeg som undertittel *Forvandlet i Jesu nærhet*.

Selv om boka fokuserer på kvinner og menn som kom i nærkontakt med Jesus, så er Jesus også hovedpersonen i denne boka. Det er *ham* det handler om! Det er hans inkluderende kjærlighet, hans forløsende sjelesorg, hans kraftfulle tjeneste og hans livgivende og nådebringende ord som hele tiden skaper dype, sterke og gode forvandlingsprosesser i menneskers liv. Det er han, og den forvandlingskraften som finnes i hans nærhet, som gir grunn til å skrive en bok om menneskene som møtte ham.

Som en av hans har også spørsmål til samtale og fordypning, og er godkjent som studiebok. Den kan leses som en ren oppbyggelsesbok, men er

også tenkt til bruk for bibel- og samtalegrupper, studieringer, husfellesskap og menighetssamlinger.

Det er mange jeg vil takke. Først og fremst min hjertens kjære Ann Jorunn, som er min beste rådgiver, veileder, oppmuntrer, kritiker og som har fått tålmodighetens nådegave overfor meg når jeg forsvinner inn i lese- og skrivebobla mi. Men jeg vil også takke min kreative grafiske designer Elisabet (ehp.no), min trygge og flinke layoutmedarbeider Ole-Jacob Ebbesen, min dyktige fagteologiske konsulent, førsteamanuensis emeritus ved NLA Høgskolen, Gunnar Johnstad, min eminente fysioterapeut, Per Arne Stautland, som har klart å holde stive og ømme muskler funksjonelle og operative gjennom hektiske skriveperioder og samtidig vært en fantastisk samtalepartner. Det var han som, sammen med Jesus, pushet meg i gang med dette nye bokprosjektet. Og en stor takk til alle mine venner i nord som har latt meg teste ut dette stoffet muntlig før det havnet mellom to bokpermer, mine mange gode forbedere og dere som har tatt dere tid til å lese gjennom manuset for å kommentere innhold og form og hjelpe meg med språkvasking og finpussing. Jeg er dere stor takk skyldig!

Må Herren rikt velsigne deg gjennom lesningen av denne enkle boka om Guds nåde og kraft!

Fyllingsdalen, påsken 2020

INNLEDNING

HVA SKJEDDE MED menneskene som fulgte Jesus? Hvordan ble de preget av nærværet og fellesskapet med ham?

Dette har jeg prøvd å se litt nærmere på i denne boka. Jeg har hentet fram en del av de personene vi møter i evangeliene, både kjente og ukjente, og satt forstørrelsesglasset på dem for å forsøke å se dem tydeligere. Noen vet vi ganske mye om, som Simon Peter, men de fleste har vi begrenset informasjon om. Mitt ønske er å være mest mulig tro mot bibeltekstene, men noe av det jeg skriver blir nok mer gjetninger enn fakta, og selv om det ikke er tilsiktet, så grenser kanskje også enkelte ting opp mot ren diktning. I tillegg har jeg hentet noe fra den rike kirkelige tradisjonsarven.

Som alle andre som har gitt seg i kast med dette, tvinges jeg til å velge ut noen få personer blant dem som møtte Mesteren her på jorden. Jeg har valgt et knippe som består av høyst ulike mennesker. De fleste av dem er navngitte og flere ganske kjente, mens andre er mindre kjente og noen helt anonyme. Selv om alle Jesu tolv disipler var menn, finnes det også flere sterke møter med ulike kvinner. Bildet jeg tegner av den enkelte, er selvsagt ikke komplett; det er en umulig oppgave. Og det er heller ikke det eneste riktige bildet. Selvsagt ikke. Andre kan se og vektlegge helt andre sider ved disse personene. Men dette er *mitt* lille bidrag i rekken av forsøk på å løfte fram og synliggjøre persongalleriet rundt Jesus.

Det viktigste for meg er å vise hvilke forandringer som skjer med mennesker i møte med Jesus. I det minste er det det jeg ønsker å vise. Hva skjer med dem som kommer tett innpå ham – da som nå? For det som skjedde den gang, tenker jeg, er forbilder for oss som lever etterpå. De samme forandringsprosessene kan skje også i dag. Det er naturlig å tro at den påvirkningen Jesus utøvde mens han gikk her på jorden, har samme kraft i seg i dag – blant annet ut fra ordet «Jesus Kristus er i går og i dag den samme, ja, til evig tid» (Hebr 13,8; se også Rom 8,28–29; 2 Kor 3,17–18; Fil 3,20–21).

Som en av hans, har jeg kalt boka. Tittelen er tvetydig. Den henspiller først og fremst på alle som ble en av hans. Det er disse som får mest plass i denne boka, naturlig nok. Men tittelen kan også handle om dem som alle trodde var Jesu disipler, fordi de oppførte seg *som en av hans*, men som i virkeligheten ikke var det. Derfor har jeg gitt plass til én som havner i denne kategorien, nemlig Judas Iskariot, som fulgte Jesus en god stund, men som skar ut.

For å begrense bokprosjektet har jeg valgt kun å skildre personer som var nær Jesus fysisk. Flere av disse fulgte ham tett gjennom hele hans tjenestetid, mens andre bare var under hans innflytelse en kort stund. Det betyr at jeg må utelate den personen som det står aller mest om i NT utenom Mesteren selv, nemlig fariseeren Saulus, som ble apostelen Paulus. Å skrive om ham og miljøet rundt ham kunne fort blitt en egen bok.

Jeg håper – og ber om – at du som leser må bli inspirert gjennom disse sidene til å holde deg enda tettere inntil Jesus, slik at du mer og mer, dag for dag, kan bli «forvandlet til det samme bildet, fra herlighet til herlighet» (2 Kor 3,18) og at du, som mange av disse, ivrer etter å fortelle andre om ham.

Guds velsignelse over lesningen og vandringen!

HERRENS YDMYKE TJENERINNE

*Maria.
Jesu mor.
Gudfødernesken.*

HISTORIEN OM HENNE er sterk og vakker. Den er sterk nok til å serveres slik den er, den trenger ikke å krydres ekstra for å bli smakfull. Og den er vakker nok til å skinne alene. Den behøver ikke å forskjønnnes av ulike typer tradisjonssminke.

Maria. Ikke én person rundt Jesus har fått mer oppmerksomhet enn henne. Ingen er det snakket så ofte og så mye om under kirkelige konsiler som Jesu mor. Ingen har fått så mye tradisjonsstoff knyttet til seg. Ingen er det skrevet mer om. Og ingen er det blitt diktet mer rundt. Derfor er hun uten tvil den det er vanskeligst å skrive om – den det er vanskeligst å skrive *sant* om. Ikke fordi Guds ord er uklart eller tvetydig, men fordi det er føyd så mye til den opprinnelige historien.¹

For de fleste andre personene vi tar for oss i denne boka, handler det om «å få kjøtt på beina» i forhold til de ofte sparsomme opplysningene om dem i Guds ord. Når det gjelder Maria, kan vi mer snakke om å demontere bildet som er tegnet av henne gjennom historien og fjerne all den staffasjen som århundrer med religiøse tradisjoner har hyllet henne inn i, og deretter forsøke å rekonstruere det bildet Guds ord gir oss. Her vil min egen kirkelige og konfesjonelle bakgrunn selvsagt prege dette arbeidet, men jeg håper å gjøre det med mest mulig respekt for andres syn og forståelse av Maria.

UTFORDRINGEN

De nytestamentlige forfatterne er ytterst sparsomme med fakta om Jesu mor. De sier ikke noe om hvem hennes foreldre var, hvordan familien tjente til livets opphold eller om Maria hadde flere søsken, bare at de bodde i den lille fjellbyen Nasaret i Galilea.² Engelen som besøker Maria, kaller Elisa-

bet, mor til døperen Johannes, en slektning av henne (Luk 1,36).³ Ellers er slektsbakgrunnen ukjent.⁴

Vi vet altså lite om Maria. Og enda mindre om Josef. Det er faktisk forbausende få tekster om Jesu foreldre i Bibelen. Underlig. Og tankevekkende. Sannsynligvis vet skribentene mer enn de beretter (jf. Luk 1,1–4), de tar bare med det aller viktigste, det som er nødvendig for sammenhengens skyld. Det er om Jesus de vil skrive, og alt annet «måles og veies» i lys av dette formålet. Under ledelse av Den hellige ånd gjør de hele tiden strenge redaksjonelle prioriteringer og valg av det materialet de har tilgjengelig for å gjøre historien om Jesus så presis og etterrettelig som mulig (Joh 20,30–31). Det er han som er hovedpersonen; alle andre må tre til side og finne sin plass i kretsen rundt ham. *Som en av hans*. Også Maria.

Men selv om evangelistene er tilbakeholdne i beskrivelsen av Jesu mor, er det mer enn nok stoff til at vi kan danne oss et bilde av henne, av hennes personlighet, hennes vandring, kamper og seirer. Derfor tar vi nå fatt på den møysommelige veien med å finne ut hvem hun var og hvordan hennes liv utviklet seg.

UTVELGELSEN

Og da begynner vi med begynnelsen. Det første vi hører om Maria, er engelens besøk hos henne i Nasaret (Luk 1,26–38; av hebr. *netser* = kvist, jf. Jes 11,1; 53,2).⁵ Hvor gammel hun var da dette skjedde, sies det ingen ting om i Guds ord. Men så å si en samlet kirke mener at hun var ung, ganske ung, mest sannsynlig i slutten av tenårene eller tidlig i tjuårene.⁶ Lukas forteller om dette møtet tidlig i sitt evangelium, fra vers 26 i det første kapitlet. Engelenes åpningsord til henne var: «Vær hilset, du som har fått nåde! Herren er med deg!» (Luk 1,28). Andre norske oversettelser har i tillegg med setningen «Velsignet er du blant kvinner» som en del av denne hilsenen.⁷

Det er altså tale om en nådeutvelgelse. Maria hadde ikke gjort seg forjent til oppdraget med å bære fram Guds Sønn. Hun hadde ingen åndelig «merittliste» å vise til. Det står heller ingen ting om at hun skilte seg ut på grunn av ekstraordinære egenskaper eller at hun hadde spesielle åndelige eller menneskelige kvalifikasjoner for å bli Jesu mor. Om hun i utgangspunktet var spesielt moderlig og varm, vet vi ikke, heller ikke om hun var spesielt rolig og sindig – eller trygg og sterk, slik vi ser i mange madonnaframstillinger.

Ikke noe taler for at hun var bedre utrustet enn andre til dette kallet.

John MacArthur treffer godt med sin presentasjon av henne i boka *Troens fotspor*: «Det er omtrent ikke mulig å være mer enkel og beskjeden enn hun var.»⁸ Bare én begrunnelse gis for kallet: nåde. Slik er det alltid når Herren kaller – enten det er tale om kall til frelse eller kall til tjeneste. Og for at ikke Maria – og vi som leser hennes historie – skal være i tvil, gjentas denne begrunnelsen av engelen: «Frykt ikke, Maria! For du har funnet nåde hos Gud» (Luk 1,30).

SITUASJONSBESKRIVELSE

Da engelen gjetet henne, var hun trolovet med en tømmermann fra Nasaret ved navn Josef – eller «lovet bort til», som det nå oversettes med (Matt 1,18; Luk 1,27; 2,5). En trolovelse var juridisk bindende på samme måte som et ekteskap. Den skulle vare i ett år, og i denne perioden ble de to faktisk titulert som ektemann og hustru, selv om de levde hver for seg og ikke hadde noen form for seksuelt samliv.⁹ At hun i denne situasjonen skulle bli med barn, må ha vært uhyre problematisk. For dem begge, selvsagt, men mest for Maria. Å bli gravid utenfor ekteskapet, selv om en var lovet bort til en mann, var ikke bare en skam, men en stor synd. Ekstra ille var det selvsagt hvis barnets far ikke var den tiltenkte ektemannen. Da ble en rammet av utroskapsforskriftene i Moseloven (5 Mos 22,20–21) og risikerte å bli steinet til døde (jf. Joh 8,2ff). Så ved å si JA til å bære fram barnet, skrev Maria egentlig under på sin egen dødsdom.

Men Josef ville beskytte og hjelpe henne. «Josef, mannen hennes, som var rettskaffen og ikke ønsket å føre skam over henne, ville da skille seg fra henne i all stillhet» (Matt 1,19). En slik reaksjon virker noe underlig – og litt feig – på oss, men er ikke det. Langt ifra. For med sin plan ville han sørge for at Maria, som han må ha vært inderlig glad i, ikke skulle bli henrettet etter nevnte forskrift i loven. Men bruddet mellom dem var ikke til å unngå – slik han så det, så situasjonen var pinefull, og han var nødt til å gjøre noe – og gjøre det fort. «Enten kunne han la henne dømmes for hor gjennom en offentlig rettssak foran øynene på hele byen med skam og et ødelagt liv som resultat», skriver MacArthur, «eller han kunne i stillhet skrive et skilsmissebrev i nærvær av to eller tre vitner og la henne få flytte til et annet sted for å føde og oppfostre barnet uten at noen flere fikk nyss om det.»¹⁰ Josef hadde bestemt seg for den siste løsningen, men Herren grep inn og avverget det gjennom en drøm (Matt 1,20ff).

UVENTET BESØK

«Men da Elisabet var i sjetten måned, ble engelen Gabriel sendt fra Gud til en by i Galilea som het Nasaret, til en jomfru som var lovet bort til Josef, en mann av Davids ætt. Jomfruens navn var Maria» (Luk 1,26–27).

Det er skrevet så nøkternt at vi lett glemmer dramatikken bak ordene. Vi som har vokst opp med disse bibelfortellingene har ikke alltid klart for oss hvor enormt skakende dette må ha vært. Og uvirkelig. Det er jo ikke vanlig med englebesøk, og var det ikke den gang heller. Det står sant nok en god del om engler og himmelske vesener i Guds ord, men da er det mer – som hos David – en konstatering av at de finnes (Sal 91,11–12). De viste seg ikke så ofte for folk, og gjorde de det, så hadde de vel så ofte straff som lønn med seg (2 Sam 24,15ff; 2 Kong 19,35). Så det å møte en engel var ikke ensbetydende med gode nyheter, men kunne også handle om andre typer budskap som skulle overbringes fra Guds verden, som ulike advarsler og domsbudskap (4 Mos 22,21ff; Dom 5,23; 6,11ff). Men de gode engleopplevelsene er i flertall, og uttrykk som «god som en engel fra Gud» og «vis som en Guds engel» (1 Sam 29,9; 2 Sam 14,20) viser at disse sendebudene ble oppfattet positivt. Spesielt når det gjaldt himmelsk beskyttelse, omsorg og veiledning finner vi flere vakre beretninger i Skriften, som historiene om Hagars englebesøk (1 Mos 16,7ff; 21,14ff). Disse historiene har dessuten flere fellestrekk med det englebesøket Maria senere fikk. For i begge tilfeller handler det om nådefulle inngrep i en kvinnes liv etterfulgt av velsignelsesord over hennes sønn.

Noen perioder i gudsfolkets historie ser ut til å inneholde flere ekstraordinære innslag enn andre, som med Moses' og Elias liv og virke. Vi ser en ny topp idet Jesus trer inn i verden. Vi hører om drømmer, engler og profetier. Tiden før hans komme virker derimot helt «åpenbaringsdød», så Maria må ha undret seg over det uventede englebesøket, men det virker – underlig nok – ikke som det gjorde henne oppskaket eller redd. Det var engelens nådehilsen hun ble forskrekket over, står det.

Om hun forsto at det var en engel som kom til henne, vet vi ikke. Noen ganger framtrer Guds sendebud i menneskers skikkelse (1 Mos 18,1ff) – og ikke som strålende skikkelser (Joh 20,12) – og det er først i ettertid at folk forstår at de har hatt himmelsk besøk. Maria har nok skjønt at dette var noe utenom det vanlige, noe ekstraordinært, ikke minst ut fra det hun ble fortalt. Men hvordan hun reagerte, vet vi ikke. Det står ingen ting om at hun skrek opp da hun så engelen, gjemte seg for lyset, falt som død til jorden – som Daniel – eller begynte å gråte eller skjelve (Dan 8,16–18). Eller at hun jublet

eller tilba. Etter at Gabriel hadde gjentatt sin nådehilsen til henne, sa han: «Hør! Du skal bli med barn og føde en sønn» (Luk 1,31a).

REAKSJONEN

Hva tenkte Maria da? Hvordan reagerer en ung, ugift kvinne som fortsatt er jomfru på en slik melding? Tenkte hun at budbringeren kunne ha gått feil? At det kanskje gjaldt hennes mor? Eller at han bare ville bekrefte hennes fertilitet? For barnløshet var noe alle gifteklare kvinner fryktet på den tid. Jeg vet ikke. Men hun kan aldri i livet ha tenkt seg at hun skulle bli gravid uten en manns medvirkning. For det var jo umulig. Heller ikke at det var nært forestående. Og at det var Gud selv som skulle befrukte henne. Hun får høre: «... og du skal gi ham navnet Jesus. Han skal være stor og kalles Den høyestes Sønn, og Herren Gud skal gi ham hans far Davids trone. Han skal være konge over Jakobs hus til evig tid; det skal ikke være ende på hans kongedømme» (Luk 1,31b–33).

Hver av disse meldingene kunne slått ut den beste. Det var et kolossalt budskap. Hvis hun forsto hva som ble sagt, må det ha rystet henne i dypet av hennes sjel, tross evangelistens ordknappe gjengivelse. Hadde det ikke vært for at teksten har med uttrykk som «forskrekket» og «undret seg» (Luk 1,29), så kunne en ha mistenkt Lukas for å forskjønne historien, og det hadde vært vanskelig å oppdage en vanlig jødisk pike bak ordene. Men det gjør han heldigvis ikke, heller ikke når han gjengir Marias umiddelbare reaksjon gjennom et nøkternt spørsmål til engelen – der hun samtidig stadfester at hun er jomfru: «Hvordan skal dette kunne skje, når jeg ikke har vært sammen med noen mann?» (v. 34).

En troverdig gjengivelse av en troverdig reaksjon. Maria hadde ikke mye å si. Men hun hadde noe å spørre om. Hun ville vite hvordan dette var mulig. Det er naturlig. Det er en høyst menneskelig reaksjon. Hvem ville ikke hatt behov for å stille et spørsmål eller to i en slik situasjon? Og Gud lar oss få stille dem – uten å rette noen pekefinger mot oss. Noen hører et snev av vantro bak Marias spørsmål, men de fleste hører bare en troskyldig bønn om avklaring fra en tillitsfull ung kvinne. Jeg hører troskamp. I et ungt og urolig hjerte. En kamp for å jage tvilens skygger bort fra troens vakre landskap. Og hva gjør en da? Som Maria: En snakker med Gud om det. For å få svar – slik hun fikk det:

«Den hellige ånd skal komme over deg, og Den høyestes kraft skal overskygge deg. Derfor skal barnet som blir født, være hellig og kalles Guds

Sønn» (v. 35), svarer engelen, før han forteller om Elisabet og avslutter med det trosstyrkende: «For ingen ting er umulig for Gud» (v. 37). Kanskje det nettopp var denne viktige påminnelsen til slutt som fikk henne til å respondere med: «Se, jeg er Herrens tjenestekvinne. La det skje med meg som du har sagt» (v. 38). Eller som det mer poetisk ble oversatt tidligere: «Se, jeg er Herrens tjenerinne; meg skje efter ditt ord!» (1930-overs.).

Kanskje dette var hennes første, famlende troskamp. Som hun vant. Tvilen måtte gi tapt. Derfor kunne Elisabet møte sin slektning med velkomsthilsenen: «Salig er hun som trodde, for det som Herren har sagt henne, skal gå i oppfyllelse» (v. 45).

VERDENSSSENSASJON

Hun skulle bli med barn uten manns medvirkning. Som jomfru. Hadde engelen fortalt. Noe slikt hadde ikke skjedd tidligere. Aldri. Og enda mer enestående var det faktum at hun skulle unnfanges med Den høyestes Sønn. At Gud skulle bli et foster i hennes morsliv og siden hennes baby, var ikke til å fatte. Hadde det ikke vært for engelens avskjedsord om at «ingen ting er umulig for Gud», så hadde det vært vanskelig å tro det som nå skulle skje. Og etter hvert som det gikk opp for Maria hva engelen hadde sagt, må det ha svimlet for henne. Og det må ha rystet omgivelsene når andre fikk nyss om det – langt utenfor Israels grenser. For dette var ikke daglig kost, heller ikke for et religiøst folk som jødene.

Det var en sensasjon at en jomfru ble gravid. En enestående begivenhet i verdenshistorien. Den skulle bli så skjellsettende at fra og med barnets fødsel begynte en ny, annerledes og moderne tidsregning. Nå heter det «før og etter Kristus». De fleste nasjoner og folkeslag daterer i dag historien sin ut fra det som skjedde med Maria for litt over to tusen år siden.¹¹

Maria var jomfruen som ble gravid uten å ha vært sammen med noen mann seksuelt – noe som i seg selv er en sensasjon. Hun ble befruktet av Gud selv gjennom Den hellige ånd. Det var tegnet Herren hadde lovet sitt folk: «Se, en jomfru skal bli med barn; hun skal føde en sønn og gi ham navnet Immanuel» (Jes 7,14, 1978-overs.). Ordet som brukes betyr «en ung jente» (hebr. *almah*) og har nå kommet inn i stedet for «jomfru» i den siste norske bibeloversettelsen.¹² Lest med våre kulturelle briller virker det atskillig mindre mirakuløst at en ung kvinne blir gravid enn en jomfru, men i denne kulturen var uttrykkene å forstå som synonyme. Selvfølgelig var en ung jente jomfru! Det ser vi også i den greske oversettelsen av GT

(Septuaginta), der et ord for jomfru helt naturlig er brukt på samme sted. Og tanken om en spesiell og ekstraordinær fødsel skinner også gjennom i de påfølgende versene i kapittel ni i samme profetbok: «For et barn er oss født, en sønn er oss gitt. Herreveldet er lagt på hans skulder. Han har fått navnet Underfull rådgiver, Veldig Gud, Evig far, Fredsfyrste» (Jes 9,6). Matteus bruker også ordet «jomfru» i sin gjengivelse av profetien (Matt 1,23).¹³

DEMONTERING OG REKONSTRUKSJON

For mye sminke er sjelden vakkert, heller ikke når en person er overlesset med klær. Når Marias jomfrustand blir forlenget inn i evigheten, slik en del av kristenheten mener, mister hun mye av sin naturlige skjønnhet.¹⁴ Slik jeg ser det. Likeens når hennes seksuelle uskyld blir omgjort til syndfrihet. Som også læres av mange. Ingen ting i Guds ord støtter opp om tanken at Jesu mor – som ham – var uten synd.¹⁵ Heller ikke at hun var den nye Eva som bestod trosprøven, slik hennes sønn var den nye Adam som seiret over fristeren.¹⁶ De første kristne gjorde ikke den sammenligningen. Og ingen ting i evangeliene antyder at Maria skal ha blitt tatt opp til himmelen på underfullt vis etter å ha seiret over døden.¹⁷ Vi finner heller ingen ting i Skriften som støtter tanken om Maria som en utvalgt Himmeldronning som skal æres (= venerasjon) fremfor alle andre helgener.¹⁸ Vi finner heller ikke noe grunnlag for å titulere henne som Kirkens Mor. For selv om menigheten kalles for Kristi kropp på jorden – og det er den – så blir det søkt å gi Jesu mor en slik rolle i forhold til den. At hun er Guds Mor, eller Gudeføderske som det også heter, er det eneste Maria-dogmet som står seg i møte med Guds eget vitnesbyrd i Bibelen.¹⁹

Det eneste disse ulike dogmene skaper, med unntak av det sistnevnte, er avstand mellom Maria og oss. De fjerner henne fra alminnelige, dødelige mennesker og gjør det vanskelig å identifisere seg med henne. På sett og vis tar de henne fra oss. Dette er selvsagt ikke hensikten, men det blir resultatet. De gjør henne så strålende at vi blendes og får ikke øye på henne. Men Maria var som en av oss, ja, «det er omtrent ikke mulig å være mer enkel og beskjeden enn hun var», som jeg siterte fra John MacArthur. Derfor er det nødvendig å løfte av henne disse ekstra tradisjonsplaggene, som ikke kler henne særlig godt, og komme inn til de enkle, men vakre hverdagsklærne hun bar med stil og verdighet. Vi trenger å få vasket bort den overdrevne sminken i ansiktet hennes, så vi ser hvor utrolig vakker hun er i sin enkelhet.

Vi trenger å finne tilbake til originalen, den vakre originalen av en ung

kvinne som ble gravid som jomfru, uten manns medvirkning. Den trosannheten er det en glede å bekjenne! Og hun forble seksuelt avholdende fram til barnets fødsel. Det ser vi av det Matteus skriver om Josef, nemlig at han «tok henne hjem til seg som sin kone og levde ikke sammen med henne før hun hadde født sin sønn. Og han ga ham navnet Jesus» (Matt 1,24–25). Etter fødselen begynte de å leve sammen som mann og kone, det skjønner vi av måten dette er formulert på. Også ut fra ulike glimt underveis i beretningen om Jesus, forstår vi at Maria ikke forble jomfru. Evangelisten Matteus henviser både til Jesu søsken som en fellesgruppe (Matt 12,47) og lister senere opp navnene på fire av hans brødre – Jakob, Josef, Simon og Judas – og taler om søstre i flertall (Matt 13,55–56).²⁰ Evangelisten Markus har også med denne oppregningen, men kaller den ene broren for Joses, som enten er den samme som nevnte Josef eller en femte bror (Mark 6,3).

Å brødfø en så stor barneflokk må ha vært utfordrende for Josef. Arbeidsdagene kunne bli lange. Å være tømmer var ingen enkel jobb, og som bygningsarbeider kan Josef ha pendlet og vært borte fra hjemmet i perioder. Mange var det. Vi vet ut fra utenombibelske kilder at romerne drev hektisk byggevirkosomhet rundt Gennesaretsjøen på denne tiden, blant annet med store byprosjekter som Tsippori og Tiberias, noe for eksempel områdenavnet Dekapolis (Mark 5,20; 7,31), som betyr ti byer, vitner om.²¹

For Maria må det også ha vært travle dager, fylt opp av huslige gjøremål. Hun viet seg til hjemmet og oppdragelsen av barna. En stor og krevende, men vakker oppgave. Og siden det ikke var vanlig for folk flest å engasjere noen hushjelp, forstår vi hvorfor hennes rolle er så tilbaketrasket i evangeliene. Hun hadde nok å gjøre hjemme. Og når offergaven deres til templet, et rensesoffer, bare var en turteldue i stedet for et lam, røper det at de heller ikke var særlig velstående (Luk 2,24; jf. 3 Mos 12,8). Så det kan ikke ha vært enkelt å få endene til å møtes. Småkårsfolk har aldri hatt det lett.

ET SVERD GJENNOM SJELEN

Marias liv ble ikke enkelt. Det ble fylt av smerte, savn og sorg. Det profeterte Simeon da han velsignet Jesusbarnet i templet. Han sa – henvendt til Maria: «Ja, også gjennom din egen sjel skal det gå et sverd» (Luk 2,35). Gravid måtte hun sammen med Josef slite seg gjennom hele landet, før hun ble kastet inn i en utrygg og krevende fødselssituasjon. En tid etter fødselen var det nytt ufrivillig oppbrudd, og den lille familien måtte rømme for livet og endte opp som flyktninger i et fremmed land. I flere år bodde de adskilt fra familie og

venner. Først da den hevnsyke kongen, Herodes den store, var død, kunne de ta fatt på den lange veien hjem til Nasaret. Der begynte de å bygge sitt hjem stein for stein, og flere barn kom til verden. Mange etter hvert. Mye tyder på at Maria ble enke tidlig, kanskje før flere av barna var store nok til å hjelpe til. Det må ha vært krevende for henne å takle både sorgen og savnet etter sin mann, men også å organisere en så stor familie med enkle midler. Å være aleneforsørger er fortsatt en stor utfordring i de fleste kulturer.²²

Allerede fra engelen Gabriels besøk kjente hun på smerte. Hvordan skulle hun dele denne hemmeligheten med Josef? Hva ville han tenke – og gjøre? Hvordan ville hennes foreldre ta det? Og hva med slektninger og sambygdinger? Hva skulle hun si? Og hva ville *de* si? Og hva ville de tro om hun forklarte seg? Hva tenkte de om hennes «forsvinningsnummer», at hun så plutselig «rømte» til Judea? Hadde hun noe å skjule? Ville hun fortsatt ha tillit i lokalmiljøet? Eller hadde hun mistet all troverdighet? Og kanskje også ødelagt Josefs rykte?

Dette må ha vært noen av tankene hun balet med under det lange besøket hos Sakarja og Elisabet. Og som hun sikkert delte med sistnevnte. Ut fra tidsangivelsene taler mye for at hun var hos dem fram til Elisabets termin og hjalp henne den siste tiden før og kanskje også gjennom fødselen (jf. Luk 1,36.56). Slik kunne Maria få innsikt i, og forberede seg på, sin egen forestående fødsel – som et «fødselsforberedende kurs» gitt i gave av Herren. Jeg liker den tanken. Det hadde vært så typisk vår omsorgsfulle, himmelske Far.

Hvordan hun kom seg hjem igjen til Nasaret, vet vi ikke, men det må ha vært strabasiøst.²³ Det kan heller ikke ha vært med et lett hjerte hun etter tre måneder vendte tilbake til sin hjemby, til blikkene, til hviskingen, til spørsmålene – både de uttalte og de uuttalte. Med synlig kul på magen ville hennes situasjon, som hun ikke nødvendigvis opplevde som «lykkelige omstendigheter» der og da, bli åpenbar for alle. Vi bare aner noe av smerten hun – og Josef – måtte gjennom i denne tiden.

Og denne smerten må ha fulgt henne gjennom hele Jesu oppvekst. Når for eksempel Lukas introduserer Jesu tjeneste med følgende åpningsord: «Jesus var omkring tretti år gammel da han begynte sin gjerning. Han ble holdt for å være sønn av Josef ...» (Luk 3,23), så aner vi hvordan dette spesielle foreldreoppdraget har vært. Og når Jesus etter å ha kommet i tjeneste bevisst holder sin jordiske familie, sin mor inkludert, på avstand (Mark 3,31–35), må hun mer enn én gang ha kjent dette sverdet i sin sjel. Hun fikk allerede kontakt med denne smerten i Jesu svar, da han som tolvåring

ble borte for dem og de fant ham i templet: «Hvorfor lette dere etter meg? Visste dere ikke at jeg må være i min Fars hus?» (Luk 2,49). Hva hørte de bak disse ordene – at Jesus endelig hadde funnet hjem og at huset i Nasaret mer hadde fungert som et fosterhjem? Og hva følte Maria da hennes sønn flere år senere møtte sin mor med spørsmålet «Kvinne, hva vil du meg?» (Joh 2,4). At han brukte ordet «kvinne» og ikke «mor», må ha smertet. Og at han virket så avmålt og nesten avvisende, må bare ha forsterket dette – ikke minst hvis hans svar har hatt i seg noe av den tanken som en tidligere oversettelse fanget opp: «Hva har jeg med deg å gjøre, kvinne?» (1930).

Enda verre må det ha vært når hun kommer for å besøke ham sammen med Jesu søsken – men blir helt oversett. For en mor må det ha vært ubegripelig tøft å høre hans svar da folket sa til ham at «din mor og dine brødre og søstre er utenfor og spør etter deg»: «'Hvem er min mor og mine søsken?' Og han så på dem som satt omkring ham, og sa: 'Se, her er min mor og mine søsken! For den som gjør Guds vilje, er min bror og søster og mor'» (Mark 3,33–35; jf. Matt 12,46ff; Luk 8,19ff). Det kan heller ikke ha vært enkelt for henne å merke de andre barnas spenning og etter hvert motstand overfor eldstebrorens virksomhet (Joh 7,1ff).

Men den dypeste smerten må Maria allikevel ha opplevd i Jerusalem den siste uka av Jesu liv. Å se sin sønn bli arrestert, mishandlet, mobbet og etter hvert pint til døde gjennom en smertefull og lang rettergang med påfølgende korsfestelse, må ha vært det verste stikket av dem alle. Og i den mørkeste stund i hennes liv, ved korsets fot, gjentar Jesus det upersonlige «kvinne», når han henvender seg til henne og sin disippel, Johannes. Vi leser: «Da Jesus så sin mor og ved siden av henne disippelen han elsket, sa han til sin mor: 'Kvinne, dette er din sønn.' Deretter sa han til disippelen: 'Dette er din mor.' Fra da av tok disippelen henne hjem til seg» (Joh 19,26–27). Smertefullt. Allikevel hører vi både trøst fra den døende eldstesønnen og en dyp omsorg og respekt for sin mor. Han gjorde det for å hjelpe henne.

KARAKTERDANNELSE

Han gjorde det for å hjelpe henne. Hvordan er det mulig? Hvordan kan en formell tone og en avmålt, nesten avvisende holdning være til hjelp i en relasjon? Mange har undret seg over hvorfor Jesus var så tøff overfor sine nærmeste, spesielt sin mor. Måtte han gjøre det slik?

Ja, han måtte det. Maria måtte miste ham før hun fikk ham tilbake. De sterke mor-sønn-båndene måtte brytes. Slik navlestrengen mellom dem

ble klippet over like etter fødselen, måtte også hennes sjelelige binding til ham fjernes, for den sto i veien for den nye relasjonen som skulle utvikles. Hun skulle ikke lenger primært forholde seg til ham som mor, men som søster – som søster i troen. Bare slik kunne de utvikle det dype og personlige forholdet til hverandre som David kaller et «fortrolig samfunn» (Sal 25,14). Jesus ville at hans ord og hans Ånd skulle danne grunnlaget for relasjonen, ikke det familiære forholdet. Hun behøvde å bli disippel, hun også. Hun som fysisk hadde båret Jesus i sin barm, måtte invitere ham inn igjen. I sitt hjerte. Dette er viktig, for hans mor trengte like mye som alle andre å se på ham som sin personlige frelser. Også for henne var det viktig å bekjenne ham som Herre. Og selv om hun var det eneste mennesket Jesus kan ha fått gener fra, var hun like avhengig som alle troende av å bli mer lik ham, den prosessen som Gud kaller «å bli formet etter sin Sønnns bilde» (Rom 8,29).

Én egenskap ved Maria går igjen i de første beskrivelsene av henne. Hele fire ganger på kort tid heter det – med små variasjoner – at hun undret seg over det som skjedde, gjemte det i sitt hjerte og grunnet på det (Luk 1,29; 2,19.33.51). Slik introduseres hun av Lukas som en reflektert, ung kvinne med det som Asbjørn Nordgård kaller en «stille og dyp karakter».²⁴ Videre aner vi konturene av en handlekraftig og jordnær kvinne som tenkte rasjonelt og praktisk, en som våget å stille gode og avklarende spørsmål, reflektere over svarene og gjøre seg opp sine egne tanker. Vi ser en ung kvinne som ikke var overfladisk og lettvent, men grundig og ettertenksom.

Maria virker helt fra begynnelsen av trygg og tillitsfull i forholdet til sin Gud – alderen tatt i betraktning. Hun stolte på Herren. Hun må, som John MacArthur konstaterer, ha vært «en ung kvinne med en moden tro».²⁵ Jeg tror allikevel at bildet evangelistene ønsker å tegne gjennom de ulike «Maria-episodene», er av en tro som utvikles og fordypes i Jesu nærvær. For også Maria har hatt en vei å gå. Hun har nok hatt både sine kamper og sine fristelser, som alle andre på hennes alder, og vært uferdig, som ungdommer flest, på mange områder, men tross dette virker hun mer solid forankret i sin tro enn mange andre unge.

Dette bildet ser ut til å bli bekreftet og forsterket utover i evangeliene. Allerede hennes raske og kloke avgjørelse om å besøke Sakarja og Elisabet er et bevis på dette (Luk 1,39). Hun hadde blitt meddelt en hemmelighet som ikke var så lett å bære alene. Hun hadde behov for å dele den med noen. Hvem kunne hun snakke med? Hvem ville forstå? Kunne hun snakke med Josef? Eller med sine foreldre? Eller kanskje en god venninne? Engelen

ord om Elisabet må ha blitt utslagsgivende, for hun valgte sin eldre, gravide slektning i sør. *Hun* ville forstå – ut fra det som hadde hendt henne. «Noen dager senere dro Maria av sted og skyndte seg opp i fjellbygdene, til den byen i Juda hvor Sakarja bodde» (Luk 1,39–40a).

Vi ser det samme mønsteret av praktisk tilnærming hos Maria flere ganger senere, som når hun og Josef oppdager at deres sønn ikke er med i reisefølget hjem fra Jerusalem. De nøler ikke et øyeblikk, men går straks i gang med å lete etter tolvåringen. Helt til de finner ham. Eller når vertsfolket gikk tom for vin i bryllupet i Kana. Straks var den løsningsorienterte Maria der med en kort og konsis beskjed til sin sønn: «De har ikke mer vin.» Og en nesten like ordknapp melding til tjenerne: «Det han sier til dere, skal dere gjøre» (Joh 2,5).

En handlekraftig, men «stille og dyp karakter». Det betyr på ingen måte at hun ikke hadde temperament, for det hadde hun. Da hun og Josef omsider fant Jesus igjen i Jerusalem etter desperat leting i tre dager, sittende i samtale med de skriftlærde i templet, rant det over for henne – sikkert i en blanding av redsel, sinne og lettelse. Hun brøt all høflig kutyme og utbrøt: «Barnet mitt, hvorfor har du gjort dette mot oss? Din far og jeg har lett etter deg og vært så redde» (Luk 2,48).

Jeg er utrolig glad for at denne episoden – og Marias hjertesukk – er bevart i Skriften, for bildet som tegnes er så forståelig og menneskelig. Vi ser at Maria er som alle andre foreldre. Hun elsker barnet sitt, men forstår ikke alltid dets tanker og handlinger, og kan ikke la være å frustreres over det iblant og formane det når situasjonen krever det. Slik den voksne Jesus ga sin mor en forsiktig, men kjærlig korreks i bryllupet i Kana (Joh 2,4). Så det å formane går begge veier.

KLAGE OG LOVSANG

Mye av den kirkelige tradisjonen gjør Maria til en «superkristen», høyt hevet over alle oss andre i åndelig standard. Dette kan ikke være riktig. Det er i sin enkelhet hun er forbilledlig, det er hennes tillitsfulle og ukompliserte tro det er verd å peke på. Som de andre rundt seg deltok hun på gudstjenestene i synagogen i Nasaret og var med på de årlige festreisene opp til templet i Jerusalem. Hun skilte seg ikke ut. Og som de andre var hun med i bønnene og lovsangen – og lyttet til Guds ord, men jeg tror ikke på bildet av en opphøyet madonna som nesten ikke gjorde noe annet fra hun var ganske liten.

Spesielt har det vært sterkt fokus på hennes vakre lovsang i begynnelsen av Lukasevangeliet (Luk 1,46ff). Den ligner på Sakarjas profetiske lovsang, som kommer litt senere i kapitlet (v. 68ff), men minner enda mer om Hannas tilbedelse i begynnelsen av Første Samuelsbok (1 Sam 2,1–10). Denne høystemte lovsangen fra Jesu mor er senere kjent som «Magnifikat» og er så innholdsmettet at den kan sammenlignes med et hvilket som helst lovprisningsavsnitt i Bibelens poetiske bøker. Dette har fått noen til å tenke at hun hadde en spesiell profetisk utrustning eller en sterk lovprisningsgave som fulgte henne gjennom hele livet, men dette gir Guds ord ingen dekning for. Faktisk er dette den eneste gangen vi hører henne uttrykke lovprisning til Gud. Maria kunne neppe hentet fram denne lovsangen fra eget bryst, om hun kjente Skriftene aldri så godt, hun må ha vært inspirert av Den hellige ånd.

Men selv om dette er den eneste lovsangen vi har fra Marias munn, er den en skatt. På en sterk og overbevisende måte «avslører» den Guds vesen og handlemåte. Åndsinspirert lovsang levner aldri noen tvil: Det er Guds frelse som gir grunn til takk og tilbedelse! Det er også andre årsaker til at vi lovsynger, selvsagt er det det, men aldri noen viktigere grunn enn Guds frelsende nåde. Slik Sakarja, Johannes' far, utbryter: «Løvet være Herren, Israels Gud, for han har sett til sitt folk og forløst det. Han har oppreist for oss et horn til frelse i sin tjener Davids hus» (Luk 1,68–69, 1978-overs.). Og slik Simeon i templet jublende konstaterer: «(...) mine øyne har sett din frelse, som du har gjort i stand like for ansiktet på alle folk» (Luk 2,30). Eller som det like etter står om den gamle profetinnen Anna: «I samme stund kom også hun fram og lovpriste Gud, og hun fortalte om barnet til alle som ventet på frihet (forløsning, NB 88) for Jerusalem» (v. 38). Frelse, forløsning, frihet. Like tydelig ser vi dette i Marias lovsang, der det blant annet heter: «Han tok seg av Israel, sin tjener, og husket på sin miskunn slik han lovet våre fedre, Abraham og hans ætt, til evig tid» (Luk 1,54–55).

QUO VADIS

Vi vet ikke om Maria fikk melodi til denne lovprisningen og sang den fram, men da må den ha gått i dur. Senere ble Marias toner ganske mollstemte innimellom, tenker jeg. Spesielt den siste tiden av Jesu jordeliv må ha vært krevende – også for henne. Hun var tett på det som skjedde og var øyenvitne til korsfestelsen. Sammen med de andre kvinnene rundt Jesus og de elleve hadde hun noen utrolig utfordrende og turbulente dager i Jerusalem fram

til Jesus sto opp igjen. Da må det ha gått i sukk og klagesanger. Desto større må gleden – og jubelen – ha vært første påskedag.

Vi hører ikke mye om Maria etter dette. Hvordan gikk det med henne? Hvor ble hun av etter Jesu himmelfart? Vi vet ikke mye, bare at hun var med den første menighetsflokket på Øvresalen i Jerusalem fram til pinse-dag (Apg 1,14). Etter det går hun ut av historien som de nytestamentlige forfatterne beretter. Det eneste holdepunktet i Guds ord for at livet hennes ble forandret, er evangelisten Johannes' ord om seg selv: «Fra da av tok disippelen henne hjem til seg» (Joh 19,27). Det må bety at hun fulgte ham videre, kanskje både der han oppholdt seg i Israel og – slik tradisjonen lærer – når han flyttet til Efesos. Hvor hun levde sin livskveld og til sist døde og ble gravlagt, er det derimot ingen sikkerhet om.²⁶

Maria forble i sin tilbaketrunkne rolle gjennom hele sitt liv. Hun ble aldri kalt til tjeneste som diakon, forkynner eller annet, så vidt vi vet, men var – som vi nettopp så – en naturlig del av bønne- og vitnefelleskapet som vokste fram i Jerusalem mellom påske og pinse. Hennes store og unike tjeneste var å bære fram Guds Sønn og dekke ham med morskjærlighet og bønn. Maria æres derfor til alle tider i alle folk for dette høye kallet.

Maria var Herrens ydmyke tjenerinne som ikke sa nei til det umulige. Det ble vår redning, det ble vår glede! Det priser vi henne salig for den dag i dag!

Aktuelle bibeltekster:

Matt 1,18–25; 2,1–23; 12,46–50; 13,53–58; 27,55–56.61; 28,1ff; Mark 3,31–35; 6,1–6; 15,40–41; 16,1ff; Luk 1,26–56; 2,1–52; 3,23; 8,19–21; 23,48–49.55–56; 24,1ff; Joh 2,1–12; 6,41–42; 19,25–27; Apg 1,14.

Noter:

1. Den utenombibelske kilden som har tilført historien om Maria mest tradisjonsstoff, er det apokryfe skriftet som kalles Jakobs protoevangelium. Det dateres til 100-tallet og gir en rekke opplysninger om Jesu mor, som historisk vanskelig lar seg dokumentere. Blant annet får vi høre at Marias foreldre het Anna og Joakim, at de begge var av Davids ætt, at de levde et gudfryktig og rettskaffent liv og drev et småbruk. De var lenge barnløse, og dette var deres store sorg i tillegg til den skammen et ufruktbart samliv var i denne kulturen. Men etter tjue års ekteskap fikk de svar på sine bønner ved at en engel forkynte at de skulle få en datter ved navn Maria (hebraisk: Mirjam), som ville bli æret i hele verden. Like etter ble Anna gravid gjennom et kyss fra Joakim. Historien forteller videre at Joakim og Anna hadde lovet Herren at deres barn skulle gis til templet for å tjene Ham. Maria ble derfor ifølge dette apokryfe skriftet som barn gitt til templet i Jerusalem som et offer til Gud og tjente der i elleve år. Mange mener at denne historien låner elementer fra beretningene om Samuel (1 Sam 1–2), døperen Johannes og Jesus, og er en blanding av alle tre. Den mest spesielle beretningen i Jakobs protoevangelium handler om hvordan Josef vant sin Maria. Tolv friere konkurrerte om hennes hånd. De gikk alle til overpresten for at han skulle dømme mellom dem, og betrodde sine vandrestaver til ham. På Josefs stav skjøt det ut friske skudd, slik det tidligere hadde skjedd med Arons stav, og viste slik at Josef var den utvalgte.
2. Slektstavla i Lukasevangeliets tredje kapittel (v. 23ff) er så forskjellig fra den ætte-tavla Matteus lister opp innledningsvis i sitt evangelium (1,1ff) at flere fortolkere mener at Lukas gjengir Marias slektstavle. Da het i tilfelle hennes far (eller farfar, da det hender at et slektsledd hoppes over i en slik liste) Eli, og hun var av Davids ætt og tilhørte Juda stamme.
3. Hvordan Maria var i slekt med Elisabet, har vært vanskelig å forklare. Siden Elisabet var gift med en prest (Sakarja), så må hun – slik tradisjonen påbød – selv ha vært av aronittisk presteslekt (= prestedatter) av Levi stamme. Hvis Maria var av Davids ætt og av Juda stamme, blir ordet «slektning» derfor problematisk, men ikke uløselig. Ordet som brukes for slektning (gr. *he syngenes*) er for generelt til å fastslå deres nøyaktige slektskap.
4. Ved å sammenfatte opplysninger fra tre forskjellige evangelister (Matt 27,56; Mark 15,40; Joh 19,25) har enkelte sluttet at hun hadde en søster som het Salome og som senere ble mor til Jakob og Johannes. Det vil da si at Jesus og Sebedeus-sønnene var søskenbarn.
5. Selvsagt nevnes hun allerede i Matteusevangeliets innledning i (1,16.18–21), men der er det Josef som er i fokus. Det eldste evangeliet, Markusevangeliet, har ikke med noe om Jesu unnfangelse, fødsel og barndom.
6. Først og fremst er det Jesaja-profetien om at en jomfru (= ung kvinne) skal bli med barn (7,14), som indikerer hennes unge alder. Noen mener at Maria var så ung som 14–15 år gammel da hun ble gravid, men det har vi ingen holdepunkter for. Mest sannsynlig er hun født rundt år 25 f.Kr, hvis vi går ut fra de moderne

- forskernes antakelse om at Jesus ble født mellom år seks og åtte før vår tidsregning.
7. Tilføyelsen «Velsignet er du blant kvinner» i engelen Gabriels hilsen til Maria (Luk 1,28) er utelatt i den siste norske bibeloversettelsen (2011) fordi den er utelatt i noen av de eldste håndskriftene, men den er med i Flertallsteksten (en tekstvariant som også kalles den bysantiske tekst).
 8. Side 71 i *Troens fotspor* av John MacArthur, Lunde Forlag, 2001.
 9. «Hensikten med denne perioden var å stadfeste at de to holdt seg trofaste mot hverandre, og dersom en av dem på noe tidspunkt i årets løp ble funnet å være utro, var kontrakten brutt og de måtte skilles fra hverandre for alltid.» MacArthur s. 73.
 10. MacArthur, s. 73–74.
 11. Noen få religiøse grupperinger, som jødene og muslimene, opererer med en annen tidsregning, og hver for seg er deres utregninger igjen ganske forskjellige. Dessuten er det blitt mer og mer vanlig i nyere tid å erstatte før og etter Kristus (f.Kr. og e.Kr.) med fvt (før vår tidsregning) og evt (etter vår tidsregning), men dette siste er ingen alternativ tidsregning, bare en mer «nøytral» måte å uttrykke det på.
 12. Bibelselskapets siste oversettelse, høsten 2011. De andre norske oversettelsene har fortsatt «jomfru» i Jesaja 7,14.
 13. Septuaginta, den førkristne greske oversettelsen av GT, oversetter «jomfruen» (gr. *parthenos*), og i denne formen siteres verset i Matteus 1,23.
 14. Det utviklet seg tidlig en lære om Marias livslange jomfrustand. Det ser ut til at allerede Ireneus og Klemens av Alexandria forkynte denne læresetningen, og den er godt belagt hos en annen fra Alexandria, Athanasius, som kalte henne evig jomfru (gr. *aeiparthenos*). Fra det 5. århundre var den allment akseptert i både Øst- og Vestkirken, men de fleste kirker som har sitt utspring i reformasjonen, avviser doktrinen. De holder fast på at Maria og Josef levde sammen som ektefeller og hadde flere barn sammen, som dermed var Jesu halvøsken. Katolske og ortodokse kristne har tradisjonelt forklart dette med at hebraisk (og arameisk, som de første kristne talte) mangler egne ord for søsken og søskenbarn (kusine/fetter), slik at begge ledd omtales som hhv. «brødre» og «søstre». Dessuten kunne nære venner også omtales som brødre og søstre. Derfor kan personene rundt Maria som noen av evangelistene nevner (Matt 13,55; Mark 6,3), bare være nære slektninger eller venner, hevdes det. En annen forklaring som er framsatt er at de barna som nevnes sammen med henne i de aktuelle tekstene, er Josefs barn fra et tidligere ekteskap.
 15. Doktrinen om Marias ubesmittede unnfangelse ble diskutert mye i middelalderen, uten at man kom til enighet. I Den katolske kirke var dominikanerne motstandere av doktrinen, mens fransiskanerne og senere jesuittene forsvarte den. I 1854 ble den ubesmittede unnfangelse fastslått som dogme i Romerkirken av pave Pius IX. I Den ortodokse kirke har hele arvesyndslæren vært ansett som problematisk; doktrinen om Marias syndfrihet finner derfor ikke gjenklang der. Protestantiske kirker avviser den helt, med deler av den mest høykirkelige fløyen i Den anglikanske kirke som unntak.
 16. I de patristiske skrifter (katolske skrifter oppkalt etter patrisierne, en herskende

- klasse i det gamle Roma) nevnes Maria først og fremst i forbindelse med Eva. De to settes opp som motsetninger. Mens Eva lot seg friste, og falt – og dro hele menneskeheten med seg i fallet – følger Maria Guds vilje og gjenoppretter dermed skaden fra syndefallet. Slik Jesus er den nye Adam, blir Maria oppfattet som den nye Eva. Ingen av de nye kirkesamfunnene etter reformasjonen står for denne parallellitetstenkningen mellom Jesus og hans mor, Maria. Parallelliteten treffer heller ikke, i og med at Adam og Eva var ektefeller, mens Jesus var Marias sønn.
17. Gregor av Tours (født i Auvergne, en gallo-romersk kirkeleder, historiker og biskop) formulerte læren om jomfru Marias opptagelse til himmelen i det 6. århundre, og lignende hentydninger kan spores tilbake til skrifter fra det 4. århundre. Dogmet sier at Maria ble tatt opp i himmelen med legeme og sjel; hun døde altså ikke på vanlig måte. I Den katolske kirke ble opptagelsen (til himmelen) fastslått som dogme i 1950 av pave Pius XII. Ortodoks tradisjon har aldri fastslått dette som lære, heller ikke de reformerte kirker (med unntak av den høykirkelige delen av Den anglikanske kirke). Legenden forteller at da tiden for Marias død var kommet, samlet apostlene seg rundt sengen hennes. Et himmelsk lys fylte rommet, apostlene falt på kne og himmelen åpnet seg. Der så de Jesus stå på en lyssky, og Marias sjel sprang inn i sønnens armer mens ansiktet strålte av morskjærlighet. Neste dag hyllet de hennes legeme inn i en kostbar linduk, og apostlene bar henne på sine skuldre ned til Getsemanehagen og senket henne ned i en grav der. I tre dager våket og ba de sammen med de troende ved graven. Etter tre dager viste Herren seg for dem med en hærskarer av engler og hilste dem. Marias sjel forente seg med legemet, hun sto opp av graven og for opp til himmelen ledsaget av engleskaren. Mye av dette legendestoffet ser ut til å hente sin inspirasjon fra historien om hennes sønns begravelse, gravsted, dødsperiode, oppstandelse og himmelfart.
 18. Dette dogmet lærer at Maria etter sin himmelfart ble overrakt en strålende stjernekrone og med den på sitt hode ble kronet til himmeldronning. På et kirkemøte i Nikea (787 e.Kr.) ble det fastslått at mens tilbedelse tilkommer Gud alene, skal Maria æres over alle andre helgener. Utgangspunktet skal være utsagnet «se, fra nå av skal alle slekter prise meg salig» fra hennes egen lovsang (Luk 1,48). Maria får dermed en særstilling i store deler av kristenheten, men skal ikke tilbes (lat. *latria*), bare bedt til som «den høyeste av alle skapninger», som Thomas Aquinas kalte henne. Den mest kjente formen for mariafromhet er rosenkransen, en syklus med bønner rettet til Maria, med «Hill deg, Maria» som den mest sentrale.
 19. Læren om Maria som Guds Mor (gr. *theotokos* = Gudeføderske) ble fastslått på kirkekonsilet i Efesos i 431 e.Kr. og er det eldste fastlagte Maria-dogmet. Det er også det eneste dogmet om Maria som en samlet kristenhet er enig i.
 20. At Jesu søsken skulle være Josefs barn fra et tidligere ekteskap, et synspunkt som står sterkt i noen kirkelige sammenhenger, opplever jeg som både søkt og usannsynlig, både fordi det ikke finnes spor av en slik bakgrunn i Guds ord, men like mye fordi disse søsknene lever og virker med Maria som sitt naturlige samlingspunkt.
 21. «Tømrer» på den tid og i den kulturen, kan bedre oversettes med bygningsmann/anleggsarbeider og har lite med finsnekking å gjøre, slik Josefs yrke ofte framstilles.

- En tømmermann i denne regionen brukte mer stein enn tre i sitt arbeid. Jesus blir selv kalt tømmermann eller «tømrer» (Mark 6,3; Matt 13,55). Philip Yancey har i sin bok *Den Jesus jeg ikke kjente* (Luther Forlag, 1995/99) en interessant kommentar: «En halv mils vei nordover, innen synsvidde fra Nasaret, lå den strålende byen Tsippori (gr. Sepphoris), som på den tiden var under gjenoppbygging. Mange av Jesu naboer – kanskje til og med hans far – var engasjert i arbeidene der.» (s. 52).
22. Siste gangen vi hører om Josef er når han, Maria og tolv år gamle Jesus er i Jerusalem for å feire påske (Luk 2,41ff). Vi har ingen holdepunkter for når han eventuelt døde, heller ikke hvordan det skjedde; vi bare konstaterer at han er ute av historien når Jesus trer fram på den offentlige arena som 30-åring.
 23. Én kirkelig tradisjon forteller at Josef kom og hentet henne og fraktet henne hjem på eselryggen.
 24. *Bibelen personlig* av Asbjørn Nordgård, s. 124.
 25. MacArthur, s. 74.
 26. Både Jerusalem og Efesos gjør krav på å være stedet der Maria avsluttet sitt liv. Mye tyder på at hun fulgte Johannes til Efesos, men kan ha dratt hjem til Israel når apostelen ble ført i fangenskap til Patmos. For etter gammel tradisjon regnes «Dormitio Mariae» på Sionfjellet i Jerusalem, i nærheten av stedet hvor Jesus hadde siste kveld med disiplene og hvor han innstiftet nattverden, som stedet der hun sovnet inn. Som begravelsessted regnes en klippegrav ved Getsemanehagen i Kedron dalen. Men disse opplysningene knytter det seg stor usikkerhet til.